

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
Școala Doctorală de Teologie**

TEZĂ DE DOCTORAT

**IADUL ȘI IUBIREA LUI DUMNEZEU
ÎN TEOLOGIA SFÂNTULUI SILUAN
ATHONITUL**

- REZUMAT -

Coordonator științific:

Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Remete

Doctorand:

Bufnea Cosmin-Dan

**Alba Iulia
2017**

IADUL ȘI IUBIREA LUI DUMNEZEU ÎN TEOLOGIA SFÂNTULUI SILUAN ATHONITUL

Cuvinte cheie: *iadul, iubirea lui Dumnezeu, smerenia lui Hristos, întregul Adam, Sfântul Siluan Athonitul, Arhimandritul Sofronie Saharov, Ieromonahul Rafail Noica, teologia ortodoxă românească, apocatastază, soteriologie, Rusia, Muntele Athos.*

Sfântul Siluan Athonitul (1866-1938) este unul din cei mai profunzi și remarcabili sfinți ai Bisericii Ortodoxe din sec. XX. Țăran rus la origine, aproape incult, Sfântul Siluan a trăit ca monah în Mănăstirea rusească Sfântul Pantelimon de la Muntele Athos vreme de 46 de ani. Cu toate că a trăit o viață monahală obișnuită în formele sale exterioare alături de alte sute de monahi, Sfântul Siluan s-a învrednicit de experiențe duhovnicești rare în istoria Bisericii. Prin viața sa de nevoie Sfântul Siluan a atins cele mai înalte culmi ale sfințeniei, asemenea marilor nevoitori din vechime ai monahismului: Antonie cel Mare, Arsenie cel Mare, Paisie cel Mare, Simeon Stâlpnicul, Efrem Sirul sau Ioan Scărarul. În ultima parte a vieții sale el a așternut în scris această experiență. Mesajul învățaturii sale, un adevărat rezumat al Evangheliei și al Filocaliei, cuprinde fraza paradoxală dată de Domnul Iisus Hristos: „Ține mintea în iad și nu deznădăjdui!”, un mesaj adresat generației contemporane, un mesaj profetic și actual. Scrierile sale ar fi rămas necunoscute, rezumate doar la câteva rânduri consemnate în registrul mănăstirii, dacă nu ar fi fost descoperite de către cel care i-a fost singurul ucenic apropiat în ultimii 8 ani din viață, Arhimandritul Sofronie Saharov (1896-1993), cel căruia îi încredințează publicarea însemnărilor sale și care îi va deveni primul și singurul biograf.

Tema lucrării de față *Iadul și iubirea lui Dumnezeu în teologia Sfântului Siluan Athonitul* pune în valoare caracterul dogmatic ortodox al experiențelor Sfântului Siluan și scoate în evidență principale note specifice ale teologiei sale. Arhimadritul Sofronie, singurul ucenic al Sfântului și biograful său enunța în anul 1991 acest deziderat: „Propun fraților și surorilor mai în vârstă sarcina de a afla o expresie teologică a experienței date Părintelui nostru duhovnicesc, marelui Siluan. Să purtăm această jertfă. Scrierilor Starețului le este proprie o oarecare nedefinire, termeni destul de strict puși la punct, expresii simple: scrierile lui sânt o simplă convorbire, dar cuvintele lui simple ascund o viață neînchipuit de înaltă. Ele pot fi și trebuie să fie formulate de acum ca teologie dogmatică”.

Prima dintre notele specifice ale teologiei sale, este asumarea smereniei asemenea lui Hristos până la conștiința pierzaniei veșnice, redată prin cuvintele „Ține-ți mintea în iad, și nu deznădăjdui”. Adevărata renaștere duhovnicească, adevărata teologie, vederea lui Dumnezeu, theosis – starea de îndumnezeire – teme fundamentale ale teologiei ortodoxe, se realizează prin conștientizarea întunecimii iadului din noi și viziunea nemărginitei iubiri a lui Dumnezeu. Prin acest cuvânt Sfântul Siluan aduce în atenția teologiei o nouă viziune: iubirea față de Hristos nu exclude și nu slăbește conștiința vinovăției absolute sau a conștiinței iadului și invers conștiința iadului, a căderii definitive în iad nu exclude iubirea lui Dumnezeu. Omul modern, în căderea lui în păcat, nu va ajunge la acea pocăință mântuitoare decât dacă ajunge la conștiința că merită certitudinea iadului. Teologia Ortodoxă vorbește foarte puțin de părăsirea lui Dumnezeu, de întunecimea iadului sau de pogorârea la iad a lui Hristos, iar atunci când vorbește folosește conjuncțiile adversative, de opoziție, în termeni de sau-sau. Sfântul Siluan prin aceste cuvinte și prin toată teologia sa vorbește în termeni de complementaritate între noaptea întunecată din Ghețimani și vederea luminii dumnezeiești pe Tabor, în termenii de și-și.

A doua notă specifică este cea pe care o aduce în domeniul dogmei soteriologice. Pornind de la asumarea smereniei asemenea lui Hristos, Sfântul

Siluan abordează tema asumării întregii firi umane asemenea lui Hristos. Această asumare se traduce în teologia Sfântului Siluan în rugăciunea pentru întreaga lume sau pentru „întregul Adam”. Nici un teolog până la Sfântul Siluan n-a expus atât de subtil și atât de deplin unitatea dintre om ca persoană și ceilalți oameni, dintre oameni și firea umană.

Lucrarea este structurată în patru capitole. În primul capitol al lucrării, intitulat *Sfântul Siluan Athonitul – o experiență unică în lumea contemporană*, doresc să prezint viața Sfântului Siluan în contextul epocii sale. Abordarea noastră scoate în evidență contribuția Arhimandritului Sofronie la cunoașterea vieții și învățaturii Sfântului Siluan. Personalitatea Arhimandritului Sofronie, înzestrată cu multiple talente și dăruită cu diverse harisme, a putut să înțeleagă și să aprecieze evoluția duhovnicească a acestui mare nevoitor și apoi să promoveze mesajul său teologic și profetic. Calitățile intelectuale, educația și formarea sa culturală i-au permis Arhimandritului Sofronie să exprime și să transmită în plan teologic experiența descoperită Sfântului Siluan, să-i arate rădăcinile patristice și să-i descopere originalitatea și actualitatea. În continuare personalitatea Sfântului Siluan este urmărită în contextul epocii pe care a trăit-o, în funcții de trei locații care i-au influențat viața: Rusia, Muntele Athos și Occidentul. Rusia este locul nașterii, al limbii, al credinței și al structurii robuste pe care Sfântul Siluan le moștenește ca dar. Muntele Athos este locul trăirii vocației sale monahale vreme de 46 de ani în Mănăstirea rusească Sfântul Pantelimon. Occidentul este locul de unde spiritualitatea Sfântului Siluan iriază în lumea întreagă prin contribuția energetică a ucenicului său Arhimandritul Sofronie. Opera sa, tradusă în peste 25 de limbi moderne, este în continuă receptare și aprofundare.

Capitolul al doilea este intitulat *Teme dogmatice în spiritualitatea Sfântului Siluan*. În cazul Sfântului Siluan nu putem vorbi de un sistem teologic coerent, de principii teologice sau de o învățătură proprie. Putem însă vorbi despre o experiență teologică și despre contribuția ei la dezvoltarea teologiei ortodoxe contemporane. Sfântul Siluan este preocupat de dimensiunea existențială vie în

cunoașterea lui Dumnezeu. El nu speculează despre Dumnezeu, ci vorbește despre cunoașterea lui Dumnezeu și relația, adesea dramatică, a omului cu Dumnezeu în această cunoaștere. Temele dezvoltate de Sfântul Siluan presupun o perspectivă hristologică și pnevmatologică, și prin urmare trinitară asupra înțelegerii vieții ascetice. Aceste teme nu sunt rezultatul logicii formale, nici reprezentării imaginare, ci sunt înrădăcinate în lecturile Sfintei Scripturi, în textele liturgice și în lecturile sale patristice, ele sunt dobândite în urma unor experiențe directe, în urma unor întâlniri personale. Vederea lui Hristos a marcat pentru totdeauna viața și mărturia Sfântului Siluan. Hristos, Cel pe care l-a cunoscut, este mai ales un Hristos Smerit, Iubitor și Blând. De asemenea o caracteristică a mărturiei și învățaturii Sfântului Siluan este locul primordial pe care-l recunoaște și-l acordă Duhului Sfânt. Acest loc nu este rezultatul unei poziționări polemice la vreo dezbateri teologică, ci pornește dintr-o experiență directă, nemijlocită și concretă. În întreaga literatură patristică nu există altă scriere care să vorbească atât de des despre Persoana Sfântului Duh, și aceasta împreună cu Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Întrupat, ca la Sfântul Siluan. Viața în Duhul Sfânt și Viața în Hristos sunt pentru el de nedespărțit. Teologia Sfântului Siluan are vădite accente antropologice. Însemnările sale au în vedere omul în general: „Fratele nostru este viața noastră”. Această formulare exprimă elementele caracteristice ale persoanei, a cărei preocupare esențială este „ființarea spre celălalt”. De asemenea, această formulare presupune modelul trinitar, reflectă persoana în modul ei activ. O altă temă pe care o analizez în acest capitol se referă la unitatea ontologică a neamului omenesc – întregul Adam, consubstanțialitatea și unitatea întregii umanități. Dorința și grija de mântuire a tuturor oamenilor sunt exprimate în mod constant în însemnările Sfântului Siluan dintr-o perspectivă ecleziologică. Relația dintre mântuirea personală și mântuirea lumii este adeseori trecută cu vederea în dezbaterile teologice, tocmai din cauza dificultății ei. În teologia Sfântului Siluan legătura dintre cele două este exprimată în mod constant. În acest capitol voi analiza poziția particulară a Sfântului Siluan. El se gândește la

mântuirea tuturor oamenilor, fără excepție, drepti sau păcătoși, vii sau morți, de orice credință ar fi. Apoi el se gândește și se roagă pentru tot universul, pentru toate făpturile lui Dumnezeu, pentru toată zidirea, cuprinzând în aceasta toate animalele, toate plantele, chiar și demonii.

Al treilea capitol, intitulat *Iubirea lui Dumnezeu și existența iadului în teologia Sfântului Siluan Athonitul* analizează proiecția eshatologică și soteriologică a temei iubirii în teologia Sfântului. Iadul și Împărăția lui Dumnezeu sunt cele două hotare între care pendulează întreaga viață duhovnicească a omului. Evenimentul Pogorârii lui Hristos la iad este privit din perspectiva iubirii atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu, care îmbrățișează iadul. Iadul ca pierdere a harului, ca refuz al iubirii, iadul ca locaș al diavolului, veșnicia iadului ca nepocăință fără sfârșit, sunt teme pe care însemnările Sfântului Siluan le ating și aduc lumină în domeniul soteriologiei. De asemenea Sfântul Siluan face referire la raportul dintre iubirea și dreptatea lui Dumnezeu la Judecată, la rugăciunea pentru cei din iad și problema apocatastazei. În acest sens Sfântul Siluan se aseamănă foarte mult cu Sfântul Isaac Sirul, și pune în discuție o problemă care a frământat Biserica încă de la începuturile ei: chestiunea cine e în Biserică și cine nu, cine se mântuiește și cine nu. Atitudinea Sfântului Siluan rămâne pe linia Bisericii care a evitat teoria apocatastazei și a condamnat origenisnul. El vrea „ca toți să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină”, în planul spiritualității, vrea acest lucru din toată inima, dar din punctul de vedere al teologiei formulate, el nu afirmă nimic, nu pretinde nimic.

Ultimul capitol, intitulat *Receptarea Sfântului Siluan în teologia ortodoxă românească* prezintă contribuția românească la cunoașterea vieții și învățăturii Sfântului Siluan. Contribuția este analizată în funcție de traducătorii operei sale: pr. Prof. Ioan Ică, diac. Prof. Ioan I. Ică jr., pr. Prof. Teoctist Caia și Ierom. Rafail Noica. Între acești traducători este menționat și Părintele Constantin Galeriu ca unul care a tradus în anul 1959 primul fragment din opera Sfântului Siluan în

revista Ortodoxia. În continuare sunt prezentate studiile și recenziile care au contribuit la receptarea pozitivă a Sfântului Siluan de către teologia românească.

Sfântul Siluan nu este original în sensul că avansează o poziție teologică nouă, nu este un gânditor sistematic și nici n-a urmat o pregătire teologică academică, deși multe din intuițiile sale principale au fost dezvoltate sistematic de ucenicul și biograful său, Arhimandritul Sofronie Saharov. Sfântul Siluan, am putea spune, este martorul fidel al tradiției monahale tradiționale. Învățătura cuprinsă în scrierile sale se bazează pe tradiția vie a monahismului ortodox. În același timp însă, el nu repetă pur și simplu în mod mecanic această tradiție. El o re trăiește, în experiența sa personală. El alege să accentueze anumite aspecte specifice ale tradiției pe care a primit-o. Personalitatea și scrierile sale au un semn distinctiv, cu adevărat proaspăt și creator. Scrierile sale încorporează nu numai ceea ce a învățat de la alții, ci fapt foarte important, propria sa experiență.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

EDIȚII ALE SCRIERILOR SFÂNTULUI SILUAN ATHONITUL

1. *Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei*, introducere de diac. Asist. Ioan I. Ică jr., trad. de pr. Prof. Ioan Ică și diac. Asist. Ioan I. Ică jr., S. Mănăstire Ioan Botezătorul Alba Iulia, Edit. Deisis, 1994, 268p; ed. a II-a revizuită și adăugită, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Edit. Deisis, 1996, 224p.; ed. a III-a 2000, 256p.; ed. a IV-a revizuită, 2001, 302p.
2. *Viața și învățătura starețului Siluan Athonitul scrise de ucenicul său, arhimandritul Sofronie*, trad. de pr. Prof. dr. Ioan Ică, Sibiu, Edit. Deisis, 1999, 252p. ed. a II-a, 2004, 300p.

3. *Viața Sfântului Siluan Athonitul*, trad. de pr. Prof. Teoctist Caia, Schitul românesc Lacu, Sfântul Munte Athos, 2001, 332p.
4. *Cuviosul Siluan Athonitul*, Alba Iulia, trad. de Ieromonah Rafail (Noica), Edit. Reîntregirea, 2009, 555p.; ed. a II-a revizuită, Suceava, Edit. Accent Print, 2013, 532p.

**LUCRĂRI DESPRE SFÂNTUL SILUAN ATHONITUL:
VOLUME, STUDII, ARTICOLE**

1. ABRUDAN MIRCEA, *Iubirea aproapelui în teologia Sfântului Siluan Athonitul*, vol. „Părinții Bisericii între teologie și cultură”, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2014, p.449-456
2. BIANCHI, ENZO, “Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!”, în vol. „Spiritualitatea Sfântului Siluan Athonitul - Tâlcuiri teologice”, Edit. Deisis, Sibiu, 2003, p. 83-101
3. BOOSALIS, HARRY, *Viața duhovnicească ortodoxă după Sfântul Siluan Athonitul*, trad. Emil Mărginean, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2014.
4. BORRELY, ANDRE, *Saint Silouane de l`Athos (1866-1938)*, în „Supplément au SOP”, no. 320, juillet-aout 2007, p. 1-16.
5. BRAT, ZAHARIA-CIPRIAN, *Cuviosul Siluan: receptare, recunoaștere, iradie*, în vol. „Fratele nostru este viața noastră”: Spiritualitatea Cuviosului Siluan Athonitul”trad. de Aniela Siladi, Efrosenia Galușca și Zaharia-Ciprian Brat, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2016, p. 5-36.
6. BRECK, JOHN, *Taina lui Dumnezeu la Sfântul Siluan*, în vol. „Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!”:Spiritualitatea Sfântului Siluan

- Athonitul -. Tâlcuiri teologice, ed. îngrijită și trad. de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Edit. Deisis, 2003, p. 201-218
7. CLEMENT, OLIVIER, *La spiritualité du starets Silouane*, în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, no. 6, 2000, p. 18-29.
 8. CRÎNGUȘI (BOGDAN), NICOLETA, *Teologia Sfântului Siluan Athonitul și importanța ei actuală: teză de doctorat*, coord. Pr. Prof. dr. Ștefan Sandu, București, 2010.
 9. EGGER, MAXIM, *Starets Silouane un saint actual et universel*, în „Contacts”, 1995, p. 162-182.
 10. EREMIA, V.M., *Mărturia ecleziologică a Cuviosului Siluan Athonitul*, în vol. „Fratele nostru este viața noastră”: Spiritualitatea Cuviosului Siluan Athonitul”trad. de Aniela Siladi, Efrosenia Galușca și Zaharia-Ciprian Brat, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2016, p. 125-136.
 11. EREMIA, V.M., *Criteriul ontologic și moral al Cuviosului Siluan Athonitul pentru diferențierea binelui și răului*, în vol. „Fratele nostru este viața noastră”: Spiritualitatea Cuviosului Siluan Athonitul”trad. de Aniela Siladi, Efrosenia Galușca și Zaharia-Ciprian Brat, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2016, p.137-150.
 12. EVDOKIMOV, MICHEL, *Saint Silouane, moine de l'Athos et la quête de l'Esprit*, în „Contacts”, LI Annee, nr. 188, 1999, p350-356
 13. GUREVICI, A. L., *Înaintemergătorii duhovnicești ai Cuviosului Siluan Athonitul*, în vol. „Fratele nostru este viața noastră”: Spiritualitatea Cuviosului Siluan Athonitul”trad. de Aniela Siladi, Efrosenia Galușca și Zaharia-Ciprian Brat, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2016, p.57-76.
 14. GUREVICI, A. L., *Munca arhimandritului Sofronie (Saharov) la cartea Sterțul Siluan*, în vol. „Fratele nostru este viața noastră”: Spiritualitatea Cuviosului Siluan Athonitul”trad. de Aniela Siladi,

- Efrosenia Galușca și Zaharia-Ciprian Brat, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2016, p. 151-176.
15. KALLISTOS WARE, *La kénose et l'humilité du Christ selon saint Silouane*, „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, no. 6, 2000, p. 30-38.
 16. KHORUJY, SERGE S. *L'expérience de la transfiguration chez saint Silouane de l'Athos*, în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 15,(2009), p. 105-120
 17. LARCHET, JEAN-CLAUDE, *Dumnezeu este iubire: Mărturia Sfântului Siluan Athonitul*, trad. Marinela Bojin, București, Edit. Sophia, 2003.
 18. LARCHET, JEAN-CLAUDE, *Formula “Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!” în lumina tradiției patristice*, în „Spiritualitatea Sfântului Siluan Athonitul - Tâlcuiri teologice”, Edit. Deisis, Sibiu, 2003, p. 47-71
 19. LARCHET, JEAN-CLAUDE, *Mântuirea personală și mântuirea lumii după Sfinții Părinți și după Sfântul Siluan Athonitul*, în vol. „Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!”: Spiritualitatea Sfântului Siluan Athonitul - Tâlcuiri teologice, ed. îngrijită și trad. de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Edit. Deisis, 2003, p.163-201
 20. LEVY, ANTOINE, *Des affinités spirituelles entre saint Dominique et saint Silouane* în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 13, 2007, p.124-150.
 21. LILIENFELD, FAIRY VON, *Le starets Silouane et la Russie de son temps*, în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 6, 2000, p.39-52.
 22. LOPEZ-GINISTY, *Un Chemin vers Saint Silouane*, La Planette, Editions du Desert, 2003.

23. LOUTH, ANDREW, *Sur les Lamentations d'Adam de saint Silouane*, în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 11, 2005, p.55-60.
24. MAGDALEN NUN, *Saint Silouane : a modern athonite saint*, în „Sourozh Journal”, no. 88, 2010, p. 76-87.
25. MAGDALEN SOEUR, *Saint Silouane, guide pour la vie chretienne d'aujourd'hui*, „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 11, 2005, p. 80-88.
26. MANTZARIDIS, GHEORGHIOS I., *Dragostea pentru vrăjmași după Sfântul Siluan Athonitul*, în „Altarul Banatului”, Anul XXI, nr. 10-12, 2010, p.24-32
27. MELCHISEDECH MOINE, *L'humilité, la coonnaissance de Dieu et l'amour selon saint Silouane* , în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 12, 2006, p. 60-71.
28. PINAKOULAS, ANTONIOS, *La Vie de Saint Silouane l'Athonite: un texte hagiographique moderne*, în „Buisson Ardent: Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 14, 2008, p.65-70
29. SAHAROV, NICHOLAS, *Iubesc, deci exist: Teologia Arhimandritului Sofronie (1896-1993)*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Edit. Deisis, 2008
30. SAKHAROV, NICOLAS, *Saint Silouane et la pensée religieuse russe*, în „Buisson Ardent: Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 14, 2008, p.65-70, vol. 15, 2009, p. 121-132
31. SAHAROV SOFRONIE, Arhimandrit, *Corespondența cu Protoiereul Gheorghe Florovski*, trad. din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Suceava, Edit. Accent Print, 2016.
32. SAHAROV SOFRONIE, Arhimandrit, *Cuvântări duhovnicești, vol. I*, trad. din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2004.

33. SAHAROV SOFRONIE, Arhimandrit, *Cuvântări duhovnicești, vol. II*, trad. din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2004.
34. SAHAROV SOFRONIE, Arhimandrit, *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu. Scrisori de la Athos (către D. Balfour)*, trad. din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2006.
35. SAHAROV SOFRONIE, Arhimandrit, *Scrisori către familia Protoiereului Boris Stark*, trad. din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Suceava, Edit. Accent Print, 2015.
36. SAHAROV SOFRONIE, Arhimandrit, *Taina vieții creștine*, trad. din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Suceava, Edit. Accent Print, 2014.
37. SAHAROV SOFRONIE, Arhimandrit, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Alba Iulia, Edit. Sophia, 2005.
38. SAHAROV, SOFRONIE, *Ne vorbește părintele Sofronie – Scrisori*, trad. Din limba rusă de pr. prof. Teoctist Caia, Galați, Editura Biserica Ortodoxă, Bunavestire, 2003.
39. STAMOULIS HRISOSTOM, „*Portretul unei doamne*” a lui T.S. Eliot și Sfântul Siluan Athonitul. *De la sentimentalismul pathologic la realismul ecologic al responsabilității*, în vol. „*Frumusețea sfințeniei: Prolegomene la o estetică filocalică a Ortodoxiei*”, București, Edit. Basilica, 2011, p. 246-250
40. SYMEON, ARCHIM, *Expériences du péché et de la miséricorde de Dieu chez saint Silouane*, în „*Buisson Ardent: Cahiers Saint-Silouane l’Athonite*”, vol. 14, 2008, p.65-70, vol. 16, 2010, p. 89-100
41. SYMEON, ARCHIMANDRITE., *L` enfer, chemin vers le Royaume*, în *Buisson Ardent: Cahiers Saint-Silouane l’Athonite*, vol. 14, 2008, p.65-70, vol. 1,1995, p.42-50;

42. SYMEON, ARCHIMANDRITE, *Expérience du péché et de la miséricorde de Dieu chez saint Silouane*, în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, no. 16, 2006, p. 89-100
43. TACHIAOS, ANZOINE –EMILE, *Silouane et le Mont Athos*, în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 6, 2000, p.53-66.
44. YSABEL DE ANDIA, *L'humilité chez saint Silouane*, în „Buisson Ardent – Cahiers Saint-Silouane l'Athonite”, vol. 7, 2001, p. 44-70.
45. ZAHAROU ZAHARIA, „*Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!*”-cuvânt al lui Dumnezeu pentru vremea noastră, în vol. „*Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!*”:Spiritualitatea Sfântului Siluan Athonitul -. Tâlcuiri teologice, ed. îngrijită și trad. de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Edit. Deisis, 2003, p. 71-83
46. ZAHAROU ZAHARIA, *Lărgiți și voi inimile voastre ! (2 Corinteni 6, 13) : Lărgirea inimii în teologia Sfântului Siluan Athonitul și a Starețului Sofronie de la Essex*, trad. monahia Mariam Vicol în colaborare cu monahiile Tecla și Fevronia de la Essex, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2009
47. ZIZIOULAS, IOANNIS, *Teologia Sfântului Siluan*, în vol. „*Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!*”:Spiritualitatea Sfântului Siluan Athonitul -. Tâlcuiri teologice, ed. îngrijită și trad. de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Edit. Deisis, 2003, p.231-242
48. ***, „*Fratele nostru este viața noastră*”: *Spiritualitatea Cuviosului Siluan Athonitul*, trad. de Aniela Siladi, Efrosenia Galușca și Zaharia-Ciprian Brat, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2016.
49. ***, „*Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!*”: *Spiritualitatea Sfântului Siluan Athonitul -. Tâlcuiri teologice*, ed. îngrijită și trad. de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Edit. Deisis, 2003.